

Rudolfinská Praha v detailech Sadelerova prospektu (4)

Šítkovská vodárna a Vojtěšská čtvrť

V pravé části výřezu je dobře patrná stavba Šítkovské věže, k níž přiléhá skupina mlýnů. Na věži byla v té době ještě štíhlá vysoká stanová střecha, doplněná malými vikýřky. Věž i přilehlé mlýny mají velmi věrohodné zpracování stavebních detailů. Za pozornost stojí zákresy mlýnských kol (všechny byly poháněny spodní vodou), lávky podél budov na pilotách i náznaky renesančních štítů. Vlevo od skupiny mlýnů je v hladině řeky naznačen jakýsi ostrůvek, zárodek budoucího Barvířského (dnes Slovanského) ostrova. Je pravděpodobné, že poměrně mohutná budova věže postavená v proudu řeky, přispěla k zanášení mělčiny v řece pískem a tím ke vzniku ostrova. K zajímavým detailům patří také vyplétané piloty chránící břeh řeky. Při levé straně obrázku je patrné slepé rameno řeky směřující do nitra zástavby (dnes je zde ulice Na Struze). Mírně vlevo nad skupinou mlýnů vyčnívá ze zástavby ještě gotický štít kostela sv. Vojtěcha (označen č. 94), vedle něj se tyčí zvonice. V pravém horním rohu obrázku je vidět okraj Dobyččího trhu (Karlova náměstí), při horní hraně výřezu je dobře patrná tzv. Slanečková bouda – rybí tržnice, která stávala nedaleko Novoměstské radnice. V ploše vodní hladiny je naznačena hrana Šítkovského jezu, lemovaná řadou pilot, patrně ledolamů.

Celá skupina objektů okolo věže je měřítkově nadsazená, včetně posazení v linii břehu i vůči proporcím řeky. Dochází tím k určitému zkreslení topografie zástavby, oproti realitě se např. kostel sv. Vojtěcha dostává podstatně blíže k hraně náměstí. Toto zkreslení bylo vyvoláno potřebou zdůraznit významné stavby v panoramatu, nelze vyloučit i snahu o malebné uspořádání částí veduty. Tomu je podřízen i zákres zeleně, šrafura střech, stěn budov i terénu.

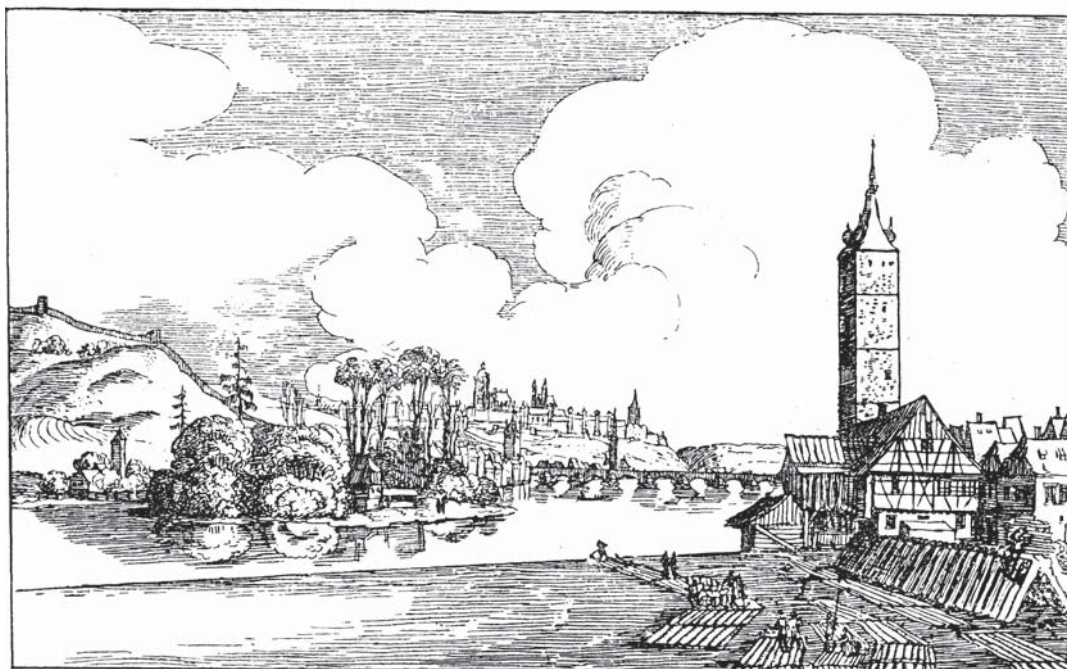
Rudolfinská Praha v detailech Sadelerova prospektu (4)

Čtvrté zastavení na pouti Prahou s prospektem Jiljího Sadelera nás přivádí do zajímavého místa na břehu Vltavy. Zde se napojoval na břeh Šítkovský (Kartouzský) jez, nejmýše položený jez v Praze. Na obou jeho koncích stály již ve středověku skupiny mlýnů, patřící kartuziánskému klášteru Zahrada Panny Marie (Hortus S. Mariae) na Smíchově, zaniklému za husitských válek. V souvislosti s potřebou zásobovat Nové Město pitnou i užitkovou vodou, byla na mělčině při pravém břehu Vltavy zbudována koncem 15. století vodárenská věž. Její dřevěná, případně hrázděná konstrukce v průběhu 16. století opakovaně vyhořela. S ohledem na nárůst obyvatel Nového Města a rozvoj řemesel se potřeba zásobování vodou stále zvětšovala. Proto zde byla v letech 1588–1591 zbudována nová mohutná vodárenská věž z kamene. Stavbu vedl měšťan a radní Nového Města Karel Mělnický. Šlo o mimořádně náročné stavební dílo, zejména s ohledem k obtížnému založení na štěrkopísčitéch naplaveninách. Z tohoto důvodu bylo nutno nejprve zaberanit dubové piloty, na nichž byl uložen základový rošt. Tato technologie byla používána již ve středověku pro zakládání mostních pilířů či staveb na nestabilním podloží. Přes všechna opatření se před svým dokončením 35 metrů vysoká věž trochu naklonila (ve vrcholu jde asi o 42 cm) a takto nakloněná je dodnes. Na sklonku třicetileté války byla věž poškozena švédskou dělostřelbou. Při opravě v polovině 17. století získala barokní cibulovou baň.

Věž doplňovala skupina mlýnů, které sloužily jak k pohonu čerpacích strojů, tak pro pohon mlýna na mouku, kroupy a kovářskou a nožířskou brusírnu. Mlýny zde po různých přestavbách fungovaly až do roku 1926, kdy byly vykoupeny Spolkem výtvarných umělců Mánes. Poté byly zbořeny a nahrazeny moderní budovou podle projektu arch. Otakara Novotného. Vodárenská věž měla být tehdy také snesena, ale po zásahu Umělecké besedy byla zachována. V rámci novostavby bylo provedeno zabezpečení jejich základů pomocí masivního železobetonového věnce.

Břeh Vltavy severně od vodárenské věže lemovala tzv. Vojtěšská čtvrť, nazvaná podle malebného kostelíka sv. Vojtěcha Většího, založeného již ve 13. století. Kostel byl rozšířen ve 14. století a barokně přestavěn na sklonku 17. století. Související osada sloužila jednak mlynářům a hlavně profesím pracujícím s kůžemi, zejména jirchářům. To dodnes připomíná název ulice V Jirchářích. Pro tuto profesi byl důležitý dobrý přístup k vodě i poněkud odlehlejší poloha, protože činění kůží doprovází nepříjemný zápach.

Původní zástavba Vojtěšské čtvrti zanikla při plošné asanaci na přelomu 19. a 20. století, do dnešních dnů se dochovala vodárenská věž a kostel sv. Vojtěcha.

Průvodní text, předlohy a ilustrace provedl Ondřej Šefců.

Pro skenování byla použita veřejně dostupná reprodukce: Filip van den BOSCHE / Johann WECHTER / Egidius SADELER: Velký prospekt Prahy z r. 1606. 2 listy (1. levá polovina prospektu, 2. pravá polovina prospektu, každý list 33 x 93,5 cm), tisk Severografia 5, Děčín, vydal Odeon, Praha 1973. Pohled na Šítkovskou vodárnu, Pražský hrad a vrch Petřín od Václava HOLLARA z roku 1635, lept z alba Amoenissimae aliquot locorum effigies, Kolín nad Rýnem, repro archiv autora z knihy Zdeňka WIRTHA: Praha v obraze pěti století. Praha 1934, obr. 26.